

T A N U L M Á N Y O K

MERÍTSÜNK BÁTRAN AZ 50 ÉVES SZOVJET HADSEREG TAPASZTALATAIBÓL

Munk Károly

Újabb történelmi évfordulóhoz érkeztünk: 50 éves a szovjet hadsereg. Fél évszázad telt el születése óta — alig egy emberöltő. Még az ötvenéves férfi is csak élete delén jár, egy hadsereg történetében pedig az öt évtized még ennél is kurtább idő. Mégis mennyi minden történt ez idő alatt a világban, és mi minden változott eközben a szovjet hadseregben is.

Milliók és százmilliók nézték végig a televízió képernyője előtt a Moszkvából közvetített 1967. november 7-i katonai díszszemlét, ahol láthatták az 50 évvel ezelőtt használatos fegyvereket és ruházatot viselő alakulatokat éppúgy, mint a huszas-harmincas évek, vagy a Nagy Honvédő Háború katonáit, egységeit. És milyen óriási volt a kontraszt, amikor a korabeli csapatok után megjelentek a szovjet hadsereg mai alakulatai, fegyverei és technikái. Egy fél évszázad vonult el a szemünk előtt. Érzékelhető volt a nagy fejlődés. De bármilyen jól sikerült is ez a különleges díszszemle, bármilyen jól szemléltetve is tárta elénk az óriási változást, több dologra mégsem volt képes rámutatni. Így például arra, hogy ez a fegyveres erő az első szocialista hadsereg volt a világon, amely minden eddigi hadsereggel szemben új típusú hadsereggé lett; hogy a szovjet hadsereg létrejöttétől kezdve minden rátámadó ellenséget legyőzött, pedig már születésekor — amikor nem csupán a magas fokú harcászati és hadászati ismereteknek volt híján, de alig volt fegyverzete és élelme — a vezető imperialista hatalmak fegyveres erőivel kellett megküzdenie. Vagy vegyük példának a második világháborút, amikor szinte egymagában kellett feltartóztatnia, majd szétzúznia a világ addig ismert leghatalmasabb imperialista haderejét. A szovjet hadsereg eddig még minden háborúból győztesen került ki, és mivel ma már a legnagyobb erőt képviselő fegyveres erővé vált, meggyőződéssel állíthatjuk, hogy győzelme — ha fegyveres harcra kényszerítik — nem lehet kétséges.

Számtalánszor feltették már a kérdést: miben van a szovjet hadsereg sikerének titka? Ki-ki vérmérséklete és természetesen osztályszemlélete szerint válaszolt. A feleletet mindenekelőtt a szovjet hadsereg jellegében, felépítésének elemeiben kell keresnünk.

A szocialista forradalom fegyveres erőinek megteremtéséről

Az első proletárállam hadseregének kialakítása, megformálása nem volt könnyű feladat. A korábbi társadalmi formák hadseregeinek története ugyan gazdag tapasztalatok tárházát nyújtotta, a legfontosabb feladatok megoldásához azonban mégsem adhatott segítséget. A szovjetállam kialakulása előtt a marxizmusnak is megvoltak már a háborúról és a hadseregről alkotott elméleti tanításai. Ám ezek is csupán orientálhattak. A szocialista állam hadseregéről a tudományos szocializmusnak addig csak elképzelései, vázlatosan körvonalazott útmutatásai voltak. Mint annyi sok más kérdésben, ebben is a bolsevikokra, Leninre várt a feladat: kidolgozni a szocialista hadsereg kiépítésének tervét, megmutatni jellegét, rendeltetésének célját, szervezésének, építésének alapelveit.

A hadseregszervezés és a hadsereggel kapcsolatos politika kérdéseit tanulmányozva Lenin mindenekelőtt a hadsereg jellegének és megteremtése előfeltételeinek kérdéseire fordította a figyelmet. Arra a kérdésre már Marx és Engels választ adott, mi legyen a régi hadsereggel: Szét kell zúzni! — mondták. A tőkés állam hadserege — mint minden azt megelőző uralkodó osztály hadserege — az elnyomás, a kizsákmányolás hadserege. Magától értetődően az ilyen hadsereg nem szolgálhatta a forradalmi erők, a nép érdekeit. A burzsoázia ugyan mindig arra törekedett — és teszi ezt ma is —, hogy a tömegek számára bizonygassa: a hadsereg osztályok feletti, osztálytársadalmi érdeket képvisel. Ezt teszi többek között azért is, mert saját osztálycéljainak eléréséhez szüksége van a hadsereg soraiban szolgáló sok tíz- és száz-ezer népi származású katonára segítségére. Nyilvánvaló, hogy ezek az osztálycélok — kevés kivételtől eltekintve — népellenesek. Ezért a tömegek előtt — köztük a népi származású katonák előtt is — a hadsereg igazi rendeltetését, tevékenységének valóságos céljait el kell ködösítenie. Ám ez a törekvése egyre nehezebben sikerül. A tudományos szocializmus meggyőzően bebizonyította, hogy a hadseregek eddig minden esetben valamely osztály politikájának voltak az eszközei. Hogy melyik osztály érdekeit képviselték, ezt sohasem a kinyilatkozások, hanem ama politikai célok vizsgálata alapján lehetett megítélni, amelyekért a hadsereg harcba szállt, amelyek tevékenységét meghatározták. Ezek az osztálypolitikai célok alkalmanként egybeeshettek a társadalom többségének céljaival, de ez mit sem változtatott a hadseregek osztályjellegének lényegén.

A rabszolgatartó, a hűbéri és a tőkés társadalmak elnyomó és kizsákmányoló társadalmak voltak. E tekintetben nem volt köztük különbség. Így a rabszolgatartó, a hűbéri és a tőkés államok hadseregei is — jellegüket, típusukat tekintve — elnyomó hadseregek voltak, amelyek a kizsákmányolt osztályok elnyomását, kifosztását és más népek leigázását segítették, illetve segítik elő.

A történelem szükséglete azonban más típusú hadsereget is szült: a felszabadító hadsereget, amely az elnyomottak, a népek felszabadításáért harcolt. Ilyen felszabadító hadseregek voltak többek között az időszámítás előtti időből Spartacus hadserege; a XVI—XVIII. században a felkelő parasztlak hadseregei; 1871-ben a párizsi kommün hadserege és még sok más hadsereg.

A felszabadító hadseregek megteremtéséhez az a körülmény vezetett, hogy az elnyomott osztályok és népek — törvényszerűen — arra törekedtek, hogy felszabadulásuk kivívásához fegyvereket szerezzenek, fegyveres alakulatokat szervezzenek. Az elnyomó uralkodó osztályok elleni harcban létfontosságú volt a progresszív, a forradalmi fegyveres erő, mert enélkül meg sem kísérelhették a kizsákmányoló hatalom megdöntését, az elnyomás megszünte-

tését. A progresszív, a forradalmi fegyveres erő megteremtése két úton történhetett: a népi, a forradalmi tömegek felfegyverzése útján és a reguláris fegyveres erő bomlasztása, illetve részeinek, tömegeinek megnyerése révén. E két út szorosan egymásba kapcsolódott, egységet alkotott és egymásra hatással volt.

A felszabadító hadsereg megteremtésének ezek a módszerei. Ez a két útja vált általánossá, jellemzővé akkor is, amikor a felszabadító küzdelmek elbuktak és akkor is, amikor győzelmet arattak. (Az általánosan, a jellemzőn még az sem változtatott, ha a két út közül az egyik — mondjuk például a régi hadsereg bomlasztása, vagy részeinek megnyerése — csak kezdeti sikereket hozott.) A hatalomra került új uralkodó osztályok az új állam kiépítésekor a helyzetük megszilárdítását elősegítő egyik legfontosabb feladatnak tartották a szétzüllesztett régi hadsereg helyébe egy új szervezését. A fejlődés folyamán a kizsákmányoláson alapuló osztálytársadalmak egymás felett aratott győzelme nem tette szükségszerűvé, hogy teljesen szétzúzzák a régi államgépezetet, köztük a hadsereget, hiszen ezek az egymást felváltó társadalmak — alaptípusukat tekintve — azonos társadalmak voltak: kizsákmányoló jellegűek. Ugyanez volt a helyzet hadseregeikkel is: alaptípusukat tekintve azonosak voltak. Ebből következően a régi államapparátus és a régi hadsereg — többé-kevésbé megváltozott formában, de típusát megőrizve — megfelelt az új uralkodó osztálynak is. Ennek igazolására a történelemből számos példát említhetünk, így a francia polgári forradalmat is, amikor az új hatalom kiépítésekor a régi királyi hadsereget nem oszlatták fel, hanem összeolvasztották az új, önkéntes, burzsoá hadsereggel. Következésképpen a szocialista hadseregeket megelőzően is voltak már felszabadító hadseregek, ám ezek a feltörekvő új osztályok — amelyek más módszerekkel ugyan, de szintén kizsákmányoló, elnyomó osztályok voltak — hatalomra kerülése után elnyomó hadseregekké, a kizsákmányolást biztosító fegyveres erőkké váltak.

Gyökeresen megváltozik a helyzet a proletárhatalom megteremtésekor. A szocialista forradalom győzelmeként ugyanis nem egyszerűen egyik osztály váltja fel a másikat, hanem a kizsákmányoló burzsoázia uralmának helyébe a volt kizsákmányolt proletariátus hatalma lép, amely céljául tűzi mindenfajta kizsákmányolás és elnyomás megszüntetését. A két osztály, az egymást váltó két társadalom között jellegét, típusát tekintve minőségi, alapvető különbség van. A tőkés társadalommal lezárult az emberiség fejlődésének egy szakasza és minőségében új veszi kezdetét. Magától értetődő, hogy ugyanez történik a hadseregekkel is. Nemcsak annyiban, hogy a társadalom többségének érdekeit védő és képviselő felszabadító hadsereg lép a régi helyébe, de új veszi kezdetét a hadseregek történetében is, hogy a szocialista hadseregek az új uralkodó osztály hatalmának kialakítása, a proletárdiktatúra megteremtése után sem válnak — mint ez korábban az új uralkodó osztályok hatalomra kerülése után a felszabadító hadseregekkel történni szokott — a kizsákmányolás, a népelnyomás eszközévé. A szocialista hadseregek a proletárforradalom hadseregei, a munkások és parasztok hadseregei, a felszabadult dolgozó milliók hadseregei — új típusú hadseregek. A szocialista fegyveres erők társadalmi természetét, jellegét, típusát és rendeltetését a politikai hatalmat birtokló munkásosztály, illetve a dolgozó nép determinálja. Másként mondva: a szocialista hadseregek mindeneke előtt azért új típusú hadseregek, mert az osztály, amely hatalomra került, az állam, amelynek részei, a társadalmi rend, amelyet védenek — minden eddigiekkel szemben új típusú.

A szovjet hadsereg mint felszabadító, mint új típusú hadsereg sok tekin-

tetben hasonló módon született, alakult ki, mint a történelem eddig ismert legtöbb felszabadító hadserege. Lenin ezt mondta erről: A forradalomban „... a felfegyverzett munkások egy új hadsereg csirái, egy új társadalmi rend szervezeti magjai voltak. Ennek a magnak a széttaposása, kifejlődésének megakadályozása volt a burzsoázia első feladata... Az uralomra törő új társadalmi osztály sohasem szerezhette és szilárdíthatta meg ezt az uralmat — és nem teheti meg ezt ma sem — másként, mint úgy, hogy teljesen felbomlasztja a régi hadsereget..., mint úgy, hogy fokozatosan... súlyos polgárháborúban alakítja ki az új hadsereget, az új fegyelmet, az új osztály új harci szerkezetét...¹

Az orosz proletariátus, amikor napirendre került a hatalom megragadásának feladata, azt csak fegyveres felkeléssel, a felfegyverzett tömegek harcának segítségével valósíthatta meg. Az akkori nemzetközi, de elsősorban belső osztály-erőviszonyok a fegyveres harcot elkerülhetetlenné tették. (Itt most eltekintünk az 1917 február után kialakult sajátos helyzettől és a Kornyilov-lázadás leverésekor létrejött néhány napos átmeneti viszonyoktól, csak az 1917 októberi körülményeket vesszük figyelembe.) Meg kellett teremteni a felszabadító harc forradalmi fegyveres erejét, vagyis fegyvert kellett adni a néptömegek kezébe, fegyveres osztagokat kellett szervezni és egyidejűleg bomlasztani kellett a régi, a reguláris hadsereget, illetve megnyerni részeit, tömegeit. A bolsevikok is e két, történelmi tapasztalatokra támaszkodó utat választották. Létrehozták mindenekelőtt a munkásosztály felfegyverzett alakulatait — a Vörös Gárdákat. A párt felhívására ilyen munkás Vörös Gárdák jöttek létre Pétervárott, Moszkvában, az Urálban, a Don-medencében és másutt. A Vörös Gárda szervezése különösen sikeres volt a forradalom bölcsőjének nevezett Pétervárott, ahol az alakulatok létszáma már 1917 derekán elérte a 15 ezer főt, de októberre több mint tízszeresére duzzadt.

A Vörös Gárdákat a párt központi bizottsága mellett működő katonai bizottság instruktorokon keresztül fogta össze. Csak Pétervárott 1917 nyarán már 700 ilyen instruktor tevékenykedett. A cári hadsereg soraiban a bolsevikok ezrei dolgoztak annak szétbomlasztásáért, illetve a tömegek megnyeréséért. A hadseregben folytatott politikai munkában is a párt pétervári bizottsága érte el a legkiemelkedőbb eredményeket. 1917 márciusában már összehívták a pétervári helyőrség bolsevik katonai szervezeteinek tanácskozását. Ezen a tanácskozáson 48 pétervári alakulat képviseltette magát. A pétervári példa sikerére támaszkodva 1917 júniusában összeült a bolsevik párt front- és hátországi katona szervezeteinek összoroszországi konferenciája. Ezen 43 front- és 17 hátországi katona szervezet vett részt. Megvitatták a háború és a béke kérdését, az egész nép felfegyverzésének legfontosabb feladatait, a hadsereg demokratizálásának témáját, az agrárkérdést, valamint a bolsevik katona szervezetek célját és feladatait. 1917. május 19-én kiadták a „Szoldatszkaja Pravda”-t, a Vörös Gárdák és a katona szervezetek lapját. Az első számban „A katonák és a föld” címmel Lenin írt cikket. A lap munkatársai, cikkírói mindenekelőtt maguk a katonák voltak. A hadsereg politikai felvilágosításán többek között olyan kiemelkedő bolsevikok is tevékenykedtek, mint Kujbisev, Kirov, Zsdanov, Frunze, Podvojszkij, Jaroszlavszkij, Rosal, Mjasznyikov és még sokan mások.²

Az eredmény nem maradt el: győzött a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és annak tüzeiben megszületett a forradalom fegyveres ereje, kialakultak a szocialista hadsereg megteremtésének feltételei.

¹ Lenin Művei 28. köt. Budapest, Szikra. 1952. 290—291. o.

² Kommuniziszt Vooruzsennich Szil, 1967. június 12. szám 15. o. (oroszul)

Am ezzel az új típusú, a szocialista hadsereg kialakításával járó gondok nem szűntek meg. Továbbra is számos elméleti és gyakorlati probléma várt megoldásra. A fiatal szovjethatalom Lenin vezetésével sikeresen birkózott meg ezzel a feladattal is.

A szovjet hadsereg építését meghatározó elvekről és körülményekről

A hadseregépítés elveit és ezek jellegét sohasem lehetett elvonatkoztatni attól a társadalmi és államrendtől, amelyben az építés folyik. A szovjet hadseregépítés elvei is a szocialista társadalmi és államrendből, az ország gazdasági lehetőségeiből, valamint azokból a nemzetközi és belső feltételekből adódtak, amelyek között az ország politikája megvalósult. Így a szovjetállam hadseregének építését meghatározta a társadalmi és államrend szocialista típusa, a fejlődés során az adott időszakokban a népgazdaság által biztosítható lehetőségek és a mindenkori nemzetközi helyzet hatása, követelményei a szovjetállammal szemben.

A szovjet hadsereg építése a szocialista társadalom építésére jellemző törvényszerűségeknek megfelelően ment végbe. Ez azt jelenti, hogy a szovjet fegyveres erő építésének jellemzői alapvetően megegyeznek az egész társadalom építésének jellemzőivel. A társadalom előtt álló feladatok megoldására a szocialista állam az egész népet mozgósítja. Így van ez a haza, a társadalmi rend védelmével is. A szocialista haza védelme össznépi ügy. Ezért is érthető, hogy a hadsereg, illetve szélesebben a honvédelem ügyét a bolsevikok mindenkor az egész társadalom talajáról vizsgálták. Lenin ezzel kapcsolatban rámutatott arra, hogy a honvédelmet széles értelmezésben kell felfogni, hogy a honvédelem (amelynek része a hadseregépítés) felőleli mindazokat az intézkedéseket, amelyeknek segítségével az állam honvédelmi politikája megvalósul, így a gazdasági, a politikai, a nevelési, a mozgósítási intézkedéseket éppenúgy, mint a katonai káderek felkészítését vagy a hadseregszervezés és építés kérdését. A honvédelem felőleli a társadalomépítés valamennyi fajtáját. A szovjet hadseregépítés is csak azért járhatott sikerrel, mert a szocialista társadalom építésének szellemében, az osztályviszonyok alapján ment végbe. Azt a tapasztalatot, amelyet a szovjethatalom a hadseregépítés terén szerzett, ezért sem lehet a társadalom többi területétől elszigeteltnek tekinteni.³

Következésképpen a szovjet hadsereg építése során az új társadalom jellemzőit kellett figyelembe venni, másként mondva; a szocialista társadalom olyan tényezőiből kellett kiindulni, mint hogy a hatalom a munkásosztály kezébe került; hogy a szovjethatalom a történelem legdemokratikusabb hatalma, olyan hatalom, amelynek politikai alapja a munkások és parasztok szövetsége, a szovjet köztársaságok népeinek és nemzetekinek testvéri összefogása; a szocialista társadalom pedig olyan társadalom, amelyben a munkásosztály élcsapatának, a pártnak a vezető szerepe törvényszerűen érvényesül, és e társadalomnak fontos elve az emberiség haladó elemeivel — mindenekelőtt a nemzetközi munkásmozgalommal — való szoros együttműködés és szolidaritás. A szocialista társadalomnak e fontos tényezői, jellemzői szükségszerűen meghatározták a szovjet hadsereg rendeltetését, belső életét, helyét a társadalomban, illetve építésének elveit. Ilyen minőségű meghatározó tényezők más hadseregek történetében addig még nem voltak. A körülmények és a hadseregre vonatkozó feladat bonyolult volt. Hogyan oldják meg? Hogyan valósuljon meg a munkáshatalom? Milyen tényezők,

³ Lenin Művei 40. köt. Moszkva, Goszpolitizdat, 1965. 76—77. o. (oroszul)

milyen mechanizmus fogja biztosítani a hadseregen belül a hatalmon levő munkásosztály érdekeinek megvalósulását? Mit kell tenni ahhoz, hogy a párt a hadseregben is érvényesítse vezető szerepét? Mit követel a hadseregtől a proletár internacionalizmus eszméje? Íme a megválaszolásra váró kérdések közül egy csokorra való! A megtett útra visszatekintve látjuk igazán Lenin megállapításának értelmét, hogy a hadseregépítést illetően csak tapogatózva, kísérletezve, nehezen haladhattak előre, hiszen ez a kérdés a történelemben teljesen új volt, amelyre a választ a szovjethatalomnak kellett először megadnia. A szovjethatalom erejét, a párt szervező-vezető tevékenységét bizonyítja, hogy sikeresen megoldották ezt a feladatot.

A bolsevikok mindenekelőtt a párt vezető szerepének kérdéseire kerestek választ. Felhasználták a hadsereg megeremtése előtti tapasztalatokat is, nevezetesen a párt katonai szervezeteinek tapasztalatait. A levont következtetésekből világossá vált, hogy nemcsak a Vörös Gárdák, de az új hadsereg sem lehet meg a pártszervezetek, a kommunisták összefogott ereje nélkül. Kiépítették tehát a hadsereg soraiban a pártszervezetek rendszerét. Emellett a parancsnokok mellé — akik közül még számosan a régi hadseregben is parancsnokok voltak — pártmegbízottakat állítottak, akiket széles jogkörrel ruháztak fel. A hadseregszervezés másnapján már hozzákezdtek az új tisztikar — a munkásokból, parasztokból álló parancsnoki kar — kialakításához. Létrehozták a „vörös tisztek” iskoláját. Az intézkedések eredményre vezettek, fordulatot hoztak a hadsereg életében. A szovjet hadsereg valóban szocialista jellegűvé vált. „... ha most van hadseregünk — mondotta Lenin — és olyan fegyelem, amely a minden ezredben megalakult pártsejtekre támaszkodik, és a tisztikar most javarészt munkásszármazású tisztekből, nem pedig »úri csemetékből« áll; ha ezek olyan tisztek, akik megértették, hogy a munkásosztályból kell kikerülniök azoknak az embereknek, akik az államot kormányozzák és a vörös tiszteknek is —, akkor a szocialista hadsereg valóban szocialista hadsereg lesz, amelynek tisztikarát vörös tisztek segítségével újjáteremtettük. Tudjuk, hogy most bekövetkezett a fordulat. Van hadsereg. És a hadseregben van új fegyelem. A fegyelmet biztosítják a sejtek, a munkások és a politikai biztosok, akik százezerrel mentek ki a frontra és megmagyarázták a munkásoknak és parasztoknak, miért van háború. Ezért állott be fordulat a mi hadseregünkben...”⁴

A szovjet társadalom építése során az osztálystruktúrában végbement változások is számos csatornán hatottak a hadseregépítésre. Ismeretes, hogy a fejlődéssel nemcsak az antagonisztikus osztályok szűnnek meg, de számárányaikban és jellegükben változnak a dolgozó osztályok is. Ez a lényeges társadalmi folyamat a szovjet hadsereg fejlődésében is tükröződött. Amíg a polgárháború idején a hadsereg személyi állományának 15 százaléka volt munkás és 77 százaléka egyéni paraszt, addig a 30-as években — amikor már végbement az ipari és mezőgazdasági burzsoázia felszámolása, más oldalról pedig az iparosítás eredményeként a munkásosztály létszámbeli növekedése, illetve falun a kollektivizálás — a munkások száma a szovjet hadseregben négyszeresére nőtt, a parasztok pedig kolhozparasztook voltak már, akik között sok volt a traktoros, gépkezelő és gépkocsivezető.⁵

Lényeges az összefüggés a gazdasági fejlődés és a honvédelem, illetve a hadseregfejlesztés között. A népgazdaság eredményei és lehetőségei a hadseregépítésnek fontos bázisait jelentik, másként mondva: a hadseregépítés

⁴ Lenin: A háborúról, a hadseregről és a hadtudományról. II. köt. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1958. 489. o.

⁵ Lomov: A szovjet fegyveres erők építésének alapjai és elvei. Kommuniszt Vooruzsennich Szil, 1966. 22. szám. (oroszul)

anyagi-technikai alapja a szocialista gazdaság. A Szovjetunióban — és ennek példáján a szocialista országokban — a népgazdasági feladatokat az ország védelme erősítésének feladataival szoros egységben oldották, illetve oldják meg. A két világrendszer egyidejű létezésének tényéből következik, hogy a szovjethatalom a gazdasági építő feladatokkal párhuzamosan oldotta meg a hadsereg technikai és fegyverzeti fejlesztését. A bolsevik párt abból indult ki, hogy a hadsereg technikájának, fegyverzetének tökéletesítése, tüzerejének és manőverező képességének szüntelen növelése, valamint harcászultságának magas szinten való tartása a békés alkotómunka megvédésének egyik legfőbb biztosítéka. Lenin mondotta: „... az imperializmusra mért eddigi csapásoktól függetlenül a Vörös Hadsereget — bármibe kerül is — teljes harcászultságban kell tartanunk és szüntelenül fejleszteni kell erejét.”⁶ E lenini tanítás szolgál útmutatásul ma is a szovjet hadsereg építésének alapkérdéseiben.

A szovjet hadsereg 50 éves történetének tapasztalatai arra intenek, hogy a szocialista hadseregeknek, az új típusú hadseregeknek nagy gondot kell fordítaniuk a technika és a fegyverzet állandó fejlesztésére. Napjainkban gyakran használjuk — joggal — azt a megállapítást, hogy a hadügyben forradalom megy végbe. A tények maradéktalanul igazolják ezt a következtetést. Am ennek megállapítása mellett azt is fel kell ismerni — és erre a történelmi folyamatok materialista szemlélete is kötelez bennünket —, hogy e forradalmi folyamat a korszerű haditechnika és fegyver kikísérletezésével, elterjedésével és szerepe növekedésével kezdődött. Ez volt tapasztalható néhány évtizeddel ezelőtt éppúgy, mint napjainkban. Lenin felismerve a haditechnika és fegyverzet fontosságát, arra figyelmeztetett, hogy a legodaadóbb forradalmárok is vereséget szenvednek, ha nem lesz elegendő fegyverük, élelmük és egyéb utánpótlásuk.

Már csak emiatt a felismerés miatt sem lehet elfogadni Mao Ce-tungnak és csoportjának az úgynevezett „népi háborúról” szóló elméletét, amely lényegében azt mondja, hogy a háború sorsát egyedül a hadsereg erkölcsi-politikai állapota dönti el, s hogy az atombomba „papírtigris”. Ez a nézet a korszerű fegyverek és technika lebecsülését jelenti, azok óriási szerepét csökkenti.

Ugyanakkor szó sincs arról, hogy a marxista—leninista álláspont, a szovjet hadsereg tapasztalatai tagadnák a személyi állomány erkölcsi-politikai állapotának fontosságát. Teljesen világos ugyanis, hogy bármilyen bonyolultak is legyenek a fegyverek, a háborút emberek fogják megvívni és egy esetleges újabb világösszeecsapás esetén nem is akármilyen körülmények között. A háború, de különösen a korszerű háború, az emberek eszmei, erkölcsi és akarati, illetve pszichológiai felkészültségében pluszt követel. A hadsereg személyi állományának felkészítése, nevelése tehát különösen fontos feladat. Lenin a szovjet hadsereg egyik sajátosságaként jelölte meg a személyi állomány öntudatát.

A hadsereg személyi állományának erkölcsi-politikai állapotát, öntudatát számos bonyolult összetevő határozza meg. A szocialista társadalom — felsőbbrendűségénél fogva — objektív alapot teremt ahhoz, hogy a szocialista hadsereg személyi állományának erkölcsi-politikai állapota, öntudata magasabb, hatékonyabb legyen, mint a tőkés hadseregek személyi állományáé. Am ez nem jelenti azt, hogy a társadalom kedvező viszonyai automatikusan biztosítják ezt az erkölcsi-politikai fölényt. E cél eléréséhez a hadseregben belül nagy nevelőmunkára, sőt az ifjúság, illetve a hadrafogható lakosság felkészítését illetően az egész társadalom összefogására van szükség. Az er-

⁶ Lenin Művei 42. köt. Moszkva, Goszpolitizdat, 1963. 13. o. (oroszul)

kölcsi-politikai, ideológiai nevelés csak hosszantartó társadalmi tevékenység lehet, s nem korlátozódhat a hadseregben eltöltött időre. E felismerés következményeinek realizálására a bolsevikok mindenkor nagy figyelmet fordítottak. Legutóbb például a XXIII. kongresszus foglalkozott e kérdéssel. Az SZKP Központi Bizottsága pedig ezzel kapcsolatban a DOSZAAF VI. kongresszusához írt üdvözlésében megállapította: „Az önkéntes honvédelmi társadalmi szervezet, amely egyesíti soraiban a munkások, kolhozparasztok, alkalmazottak és tanulók tíz- és tízmillióit, kiemelkedően hasznos munkát végez a lakosság között a honvédelmi tudat alapjainak elterjesztésében, a szovjet emberek felkészítésében a szocialista haza védelmére”.

A lakosság öntudatának és ezen belül a katonatömegek öntudatának fontos szerepét Lenin számos munkájában meggyőzően indokolta. Egyik művében — amely ugyan az öntudat fontosságát az állam egésze szempontjából világítja meg, de teljes mértékben vonatkozik ez a hadseregére is — megállapítja, hogy „... a mi véleményünk szerint az állam ereje a tömegek öntudatában van. Az állam csak akkor erős, ha a tömegek magukénak tudják, ha ügyeiben dönteni képesek és azok végrehajtását öntudatosan vállalják...”⁷

Következésképpen a szovjet hadsereg ereje sem csupán abban a fegyverben és technikában van, amelyet a hazától kaptak. Erejét fokozza az a tény, hogy a nép és a katonatömegek magukénak vallják, hogy a szovjet harcost a szilárd katonai fegyelem, a szaktudás, a magas politikai öntudat és a szocialista vívmányok, a szovjet haza védelméért érzett személyes felelősség jellemzi.

A szovjet hadsereg jellegében és funkcióiban beállt változásokról

A szovjet hadsereg építésének elveit, jellemzőit Lenin és közvetlen munkatársai dolgozták ki. Ezek közül az eddigiekben csupán néhányat kíséreltünk meg felvázolni. Most olyan tapasztalatokról is szólnánk, amelyeket a legutóbbi évtizedekben szereztek, s amelyek azt is bizonyítják, hogy a szovjet hadseregnek nemcsak a megteremtésekor, kifejlesztésekor szerzett tapasztalatait érdemes és — tegyük hozzá — szükséges tanulmányoznunk, de egész 50 éves történetét, köztük napjainkét is.

Azzal, hogy a szovjet hadsereg, az első szocialista hadsereg a hatalomra került munkásosztály hadserege lett, perspektívában magában hordta a jellegében bekövetkezendő változások feltételeit is. A munkásosztály ugyanis a kommunizmus felépítéséért vívott harc során — történelmi szükségszerűségből — nemcsak arra törekszik, hogy felszámolja az antagonisztikus osztályokat, de arra is, hogy a dolgozó osztályok és rétegek közötti különbségek megszüntetéséhez is kedvező lehetőségeket teremtsen, ezzel is elősegítve az osztály nélküli társadalom kialakítását. A munkásosztály e történelmi feladatát a legszélesebb népi tömegek támogatásával oldja meg. A szovjet hadsereg már létezésének első szakaszától — mint a hatalomra került munkásosztály hadserege — a népi érdekek képviselője, védelmezője volt. Funkciói közül — ellentétben a burzsoázia hadseregével, ahol a fő funkció a kizsákmányolt nagy többség fékentartása, a monopoltöke érdekét szolgáló területhódítás — a szocialista haza védelme került előtérbe. Addig azonban, amíg léteztek a szocializmussal szemben álló osztályok és társadalmi rétegek, érvényt kellett szerezni a belső ellenség elleni funkciónak is. Az antagonisztikus osztályok megszűnése, a testvéri dolgozó osztályok ki-

⁷ *Lenin Művei* 35. köt. Moszkva, Goszpolitizdat, 1962. 21. o. (oroszul)

alakulása, a társadalom erkölcsi-politikai egységének megszilárdulása fordulatot hozott a szovjet hadsereg funkcióiban és jellegében. A társadalom belső helyzete már nem igényli a hadsereget, a fő figyelem így a kívülről jövő támadás elhárítására összpontosul. A szocialista állam is fejlődésének új szakaszába érkezett, amikor a proletárdiktatúra átalakult össznépi állammá. Törvényszerű, hogy mindez hatással volt a szovjet hadseregre is. „... A Szovjetunió Fegyveres Ereje napjainkban az össznépi szocialista állam szerve, és jelentősen kiszélesedett szociális bázisa. Ma valóban össznépi hadseregünk van — olvasható A. A. Jepisev hadseregtábornok cikkében —, amely az egész nép érdekeit védelmezi és annak akarátát képviseli. A hadsereg és a nép egysége oly erős és megbonthatatlan, mint még soha.”⁸

A szovjet hadsereg megváltozott funkcióiról szólott az SZKP programja is: „A belső feltételek szempontjából a Szovjetunióknak nincs szüksége hadseregre. Mínthogy azonban az imperialista tábor háborús veszéllyel fenyeget, mert nem valósult meg az általános és teljes leszerelés, az SZKP szükségesnek tartja a szovjet állam védelmi erejének, fegyveres erői harckészültségének fenntartását olyan színvonalon, amely biztosítja bármilyen ellenség határozott és teljes szétzúzását, ha támadást kísérelne meg a szovjet haza ellen.”⁹

Az össznépi államról és így az össznépi hadseregről szóló tanítás új a marxizmus—leninizmus elméletében. A körülmények változtak, s ebből következően elméleti következtetéseket kellett levonni. Az érdem a Szovjetunió Kommunista Pártjáé, mely ebben is utat, sőt példát mutat a szocializmus útját járó népeknek.

A szocialista világrendszer kialakulása is lényeges változást eredményezett — többek között — a szocialista hadseregek, köztük a szovjet hadsereg funkcióiban. A szocialista világrendszer fejlődéstörvényei közelebb hozzák egymáshoz a szocialista országokat, a nemzeteket és a népeket. Nem csupán az ideológiai és politikai alapok, vagy a társadalmi rendszerek azonosak, de egyre jobban összefonódnak a gazdaságok, a kultúrák és mindebből következően a honvédelmi feladatok is. A szocialista nemzetköziségből, a szocialista világrendszer kollektív védelméből adódóan a szovjet hadsereg — és a többi szocialista ország hadseregének — funkciói kibővültek. Mégpedig: védelmi feladataik most már kiterjednek az egész szocialista világrendszer védelmére. Ez a szocialista nemzetköziséget tükröző funkció új jelenség a hadseregek történetében. E feladat valamennyi szocialista országra, hadseregre vonatkozik. Kétségtelen azonban, hogy helyzeténél, fejlettségénél és erejénél fogva a szovjet hadsereg az, amelyik e feladatból a legnagyobb részt vállalja magára.

E gondolatnak logikus végigvitele is eljuttat bennünket ahhoz a felismeréshez, hogy a szovjet hadsereg nemcsak azért fekszik közel szívünkhöz, mert az emberiség számára oly nagy jelentőségű Nagy Októberi Szocialista Forradalomban fogant, hogy a fasiszta fenevad szétverése során a mi népünket is felszabadította, de azért is, mert népköztársaságunk fegyveres erői mellett jelenünk és jövőnk védelmezője is.

A szovjet hadsereg 50 éves. Ötven éve fegyveres harccal, vagy az ellenséget visszaretentő magas fokú harckészültséggel védelmezi a szovjet népek és az egész emberiség ügyét, békéjét.

Köszöntjük az 50 éves szovjet hadsereget, azt az új típusú, szocialista hadsereget, azt a fegyveres erőt, amelynek gazdag tapasztalataiból meríteni nekünk, a Magyar Néphadseregnek is megtisztelő kötelesség.

⁸ A hadügy forradalma, Cikkgyűjtemény. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó. 1966. 2. o.

⁹ A kommunizmus építőinek kongresszusa. Budapest Kossuth Könyvkiadó. 1961. 453. o.